

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Заштитник грађана
Заštitnik građana

4229-286/20
Београд

дел.бр. ЖНЦ датум: 31.12.2011.

На основу члана 138. став 1. Устава Републике Србије¹ и 24. Закона о Заштитнику грађана², на основу података прикупљених поступајући по притужбама грађана³, Заштитник грађана упућује Министарству унутрашњих послова

МИШЉЕЊЕ

Потребно је унапредити начин примене Методологије за спровођење истрага у случајевима зlostављања од стране полиције и уложити додатне напоре како би Сектор унутрашње контроле и надлежна јавна тужилаштва испунили своју улогу у борби против некажњивости за тортуру и друге облике зlostављања и допринели да за сваки појединачни случај зlostављања буде утврђена индивидуална одговорност у законом прописаном поступку, а одговорни службеници одговарајуће санкционисани и жртве обештећене.

Образложение

Забрана зlostављања је апсолутна норма међународног права, императивног карактера, која подразумева забрану тортуре и других сирових, нељудских или понижавајућих казни и поступака⁴, односно забрану мучења, нечовечног и понижавајућег поступања⁵. Ова норма је обавезујућа за све државе у свим околностима, без изузетка. Све државе су у обавези да спроводе активности и мере усмерене на обезбеђење пуног поштовања забране зlostављања и унапређења стања у овој области. Смисао и домашај ове забране не може се остварити уколико истраге случајева зlostављања нису спроведене квалитетно, у смислу њихове хитности и благовремености, независности, делотворности, те утврђивања индивидуалне одговорности и одговарајућег санкционисања учинилаца.

Заштитник грађана подсећа да је Народна скупштина, поводом разматрања извештаја о раду Националног механизма за превенцију тортуре за 2013. годину, полазећи од оцене Заштитника грађана да надлежни државни органи не извршавају своје обавезе у борби против некажњивости за тортуру, да не спроводе увек благовремене и темељне поступке ради утврђивања повреде права лица лишених слободе, да је изузетно мали број случајева у којима је утврђена индивидуална одговорност за повреду ових права и одговорност за пропусте у раду и организацији рада, као и да је мали број одговорних за повреде ових права пропусте у раду и организацији рада, као и да је мали број одговорних за повреде ових права

¹ „Службени гласник РС”, бр. 98/2006

² „Службени гласник РС”, бр. 79/05 и 54/07

³ Предмети број 3122-933/20, 3122-967/20, 3122-998/20, 3122-1086/20, 3122-994/20, 3122-993/20, 3122-968/20, 3122-969/20, 3122-942/20, 4277-308/20, 4241-333/20, 4229-286/20, 4241-331/20, 4227-311/20, 4241-332/20.

⁴ Закон о ратификацији Конвенције против тортуре и других сирових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 9/91).

⁵ Закон о ратификацији Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и казњавања („Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 9/2003); Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003).

кажњен, а посебно имајући у виду да су Заштитник грађана и Уставни суд утврдили одређене случајеве злостављања, обавезала надлежне државне органе да у потпуности извршавају своје обавезе у борби против некажњивости за тортуру, да предузимају све потребне мере и активности да до злостављања не дође и да, у складу са законом, спроводе благовремене и темељне поступке како би се испитали сви аргументовани наводи о злостављању и утврдила субјективна и објективна одговорност, а починиоци казнили⁶.

Заштитник грађана је у поступцима контроле законитости и правилности рада Министарства унутрашњих послова покренутим поводом притужби на поступање полицијских службеника према грађанима током јавних окупљања у јулу 2020. године, уочио да Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова није одмах по сазнању за предметне догађаје предузео хитне мере и радње које не трпе одлагање у циљу обезбеђивања доказа и трагова дела.

Уместо тога, у највећем броју случајева Сектор унутрашње контроле је предузимао прве радње тек по налогу јавног тужиоца, што је довело до тога да се исте предузимају са знатним закашњењем у односу на моменат сазнања за догађај. Прикупљање видео записа са надзорних камера које су могле забележити поступање полиције према учесницима протеста вршено је у највећем броју случајева након 30 и више дана од догађаја. У појединим случајевима, Сектор унутрашње контроле се ради прибављања видео записа обраћао Сектору за аналитику МУП-а два месеца након спорних догађаја писаним путем.

Заштитник грађана је свестан чињенице да је Упутством о Методологији за спровођење истраге у случајевима злостављања од стране полиције⁷ ближе уређено да ће, уколико злостављање буде пријављено полицији или полиција на други начин дође до информације која указује на то да је до злостављања дошло, полицијски службеник без одлагања упознати дежурног јавног тужиоца о наводном злостављању и о томе сачинити службену белешку, а након пријема информације, дежурни јавни тужилац донеће одлуку о даљем току поступка.

Међутим, Заштитник грађана указује да је истим упутством предвиђено да ће након што је о наводном злостављању обавестио јавног тужиоца, полицијски службеник доказне радње или мере предузимати само по налогу јавног тужиоца, осим оних радњи које не трпе одлагање, сходно члану 286. Законика о кривичном поступку, што подразумева и радње чије предузимање неће уопште бити могуће протеком времена. С тим у вези, Заштитник грађана сматра да је у случајевима на које се односе предметне притужбе било неопходно предузети хитне радње чије извођење касније неће бити могуће и да би такво поступање допринело утврђивању свих чињеница и околности конкретних догађаја, и било усмерено на пружање заптите од злостављања жртвама, односно на утврђивање идентитета полицијских службеника и индивидуалне одговорности.

Наведено подразумева да је Сектор унутрашње контроле требало да предузима радње које не трпе одлагање, односно оне радње чије би касније извођење било онемогућено или знатно отежано, а које се односе пре свега на прибављање видео записа са надзорних камера које су покривале подручја на којима су пријављени случајеви злостављања или за које су имали сазнања да су на тим подручјима полицијски службеници употребљавали средства принуде. Уместо да хитно предузме мере и радње које не трпе одлагање, Сектор унутрашње контроле је у свим случајевима након неколико дана од дана сазнања за догађај обавештавао јавно тужилаштво, а након тога радње предузимао након пријема захтева тужилаштва, при чему је процес прикупљања обавештења у појединим случајевима трајао непримерено дugo (2-3 месеца). Уједно, из документације произлази да надлежна јавна тужилаштва тада нису непосредно предузимала радње у поступцима по

⁶ Закључак Народне скупштине Републике Србије бр. 73 од 23. октобра 2014. године, поводом разматрања извештаја о раду НГМ за 2013. годину, који је Народна скупштина донела на Четвртој седници Другог редовног заседања.

⁷ Упутство о Методологији за спровођење истраге у случајевима злостављања од стране полиције 01 Број 7209/17-6 од 18.10.2017. године.

поднетим кривичним пријавама, већ су се у потпуности ослонила на рад Сектора унутрашње контроле.

Према утврђеној методологији, да би се осигурало да истраге тужилаштва у вези са наводима о злостављању од стране полиције буду делотворне, предвиђено је да тужиоци који истражују случајеве наводног мучења и злостављања увек у пракси сами спроводе истражне радње, посебно у погледу саслушања релевантних сведока, оштећених и осумњичених. У таквим случајевима, они takoђe увек треба да наложе судско-медицински преглед тела - повреда, а такав приступ треба применити без обзира на то да ли се примењује скраћени поступак или не⁸.

Такође, идентитет полицијских службеника који су незаконито поступали према грађанима још увек није утврђен, чemu је допринела чињеница да полицијски службеници на униформама и/или опреми нису имали никакве ознаке на основу којих их је могуће лако идентификовати⁹.

Притужбе које су поднете Заштитнику грађана су поред навода лица о начину задобијања повреда садржали и медицинску документацију из које произлази да су лица задобила повреде током јавних окупљања у јулу 2020. године. Међутим, из достављене документације произлази да је у случајевима када су лица одвожена у Ургентни центар или је интервенисала Служба хитне помоћи констатовано само да су лица задобила повреде на демонстрацијама или од Н.Н. лица. Такође, у појединим извештајима о довођењу није било навода о томе да лица имају видљиве повреде или да се жале на повреде, или је стајала констатација да су лица затечена са видљивим повредама и да је интервенисала Служба хитне помоћи, али без навода о томе како су лица задобила повреде.

Из документације која је достављена Заштитнику грађана даље произлази да се у случајевима у којима су полицијски службеници интервенисали и евидентирали употребу средстава принуде према демонстрантима, да је примена евидентирана према Н.Н. лицима и у свим случајевима је оцењена као правилна тј. оправдана. Приликом доношења те оцене у обзир су узимане пре свега изјаве полицијских службеника који су примењивали средства принуде. Извештаји о употреби средстава принуде садрже детаљан опис догађаја, разлоге и законски основ за употребу средстава принуде, време, место, врсту и начин употребе средстава принуде, имена службеника који су употребили средство принуде, евентуалне последице употребе и друге прописане податке. Увидом у садржину истих може се закључити да је постојао законски основ за употребу истих, с обзиром на то да се наводи да је лице гађало полицијске службенике предметима погодним за наношење повреда, да је замахнуло металном шипком према полицијском службенику у намери да га удари у пределу главе и сл. Међутим, из извештаја произлази да су средства принуде употребљена према НН лицу које је после употребе средстава принуде побегло у масу, те се не може утврдити да ли су у конкретном случају средства принуде употребљена према лицима која су подносиоци притужбе Заштитнику грађана, или другим лицима, нема писаних изјава лица над којим је примењено средство принуде у вези са околностима њене употребе и настанку повреда, а како не постоје ни видео записи спорних догађаја, односно околности употребе средстава принуде, наведено је онемогућило утврђивање свих чињеница и околности за давање оцене оправданости и правилности на што објективнији начин, а што би уједно допринело и спровођењу адекватне истраге.

⁸Извод из 14. Општег извештаја, тачка 29, CPT/Inf(2004)28-part

⁹ Имајући у виду да би увођење видно истакнутих идентификација ознака омогућило ефикаснији надзор и спровођење истраге и спречавање евентуалних злоупотреба приликом вршења полицијских послова и примене полицијских овлашћења и уједно допринело унапређењу полицијског интегритета и одговорности, Заштитник грађана је актом дел. бр. 3163 од 5.2.2021. године Министарству унутрашњих послова упутио препоруку да обезбеди да сви полицијски службеници приликом поступања према грађанима, односно примене полицијских овлашћења имају видно истакнуте идентификационе ознаке на основу којих је могуће лако идентификовати сваког службеника који поступа према грађанима.

У поступцима контроле које је покренуо Заштитник грађана поступајући по примљеним притужбама, из изнетих разлога, није било могуће утврдити да ли су повреде које су подносиоци притужби задобили настале од законите и правилне употребе средстава принуде или је у конкретним случајевима дошло до прекорачења, злоупотребе или друге примене средстава принуде у сврхе за које та средства нису намењена. Имајући у виду све наведено, а посебно чињеницу да нису предузете активности како би се благовремено обезбедили снимци видео надзора који се односе на предметне догађаје или се на појединима који су достављени овом органу не види конкретан догађај на који се притужба односи, као и имајући у виду да се извештаји о употреби средстава принуде односе на Н.Н. лица, Заштитник грађана у поступцима контроле покренутим по притужбама грађана није могао потпуно да утврди чињенично стање на основу којег би дао оцену законитости и правилности поступања полиције у конкретним случајевима.

Са друге стране, из медицинске документације која је у прилогу притужби достављена овом органу, може се закључити да су подносиоци притужби задобили повреде током јавних окупљања и да су у притужби наводили да су исте задобили од стране полицијских службеника. Међутим, надлежни органи нису предузимали ефикасне мере потребне да се утврде све околности конкретног случаја, а како би учиниоци били откривили и на одговарајући начин санкционисани, те грађанима до сада није пружена заштита од евентуалног злостављања.

Од полиције се очекује да примењује своја законом прописана овлашћења, у складу са законским и подзаконским актима и да то чини у тренутку и на начин који неће довести до угрожавања личне безбедности окупљених грађана и полицијских службеника, као ни до угрожавања права и слобода грађана. То, између остalog, захтева да полицијски руководиоци и службеници разумеју сопствену улогу и одговорност у вези са овом врстом јавних окупљања грађана и да буду адекватно обучени и оспособљени за законито и ефикасно поступање приликом обезбеђења оваквих скупова, како би се омогућило остваривање улоге и циљева полиције при оваквим скуповима и обезбедила примена законом прописаних овлашћења у остваривању тих циљева.

Према грађанину који се на јавном скупу понаша на начин да баца каменице на кордон полиције или на други начин нарушава јавни ред и мир и спокојство присутних грађана, полицијски службеник има основ и обавезу да примени полицијска овлашћења, у складу са законом, а у зависности од околности случаја да употреби и средства принуде, али само под условима и на начин прописан законом и подзаконским актом.

Заштитник грађана подсећа да сви полицијски службеници приликом примене полицијских овлашћења морају да поступају у складу са законом и другим прописима и поштују стандарде постављене Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, Основним принципима УН о употреби сile и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, Европским кодексом полицијске етике и другим међународним актима који се односе на Полицију. С тим у вези, Заштитник грађана је Министарству унутрашњих послова актом дел број 3163 од 5.02.2021. године упутио одговарајуће препоруке и позвао Министарство унутрашњих послова да настави са континуираним обукама полицијских службеника којима ће се наведено обезбедити.

Заштитник грађана такође подсећа на став Европског комитета за спречавање мучења (ЦПТ)¹⁰ да је од суштинског значаја да се спроводе делотворне истраге о наводима о неадекватном поступању и да кривична дела полицијских службеника буду кажњена. У идеалном случају, органи Републике Србије ће успоставити независно тело за притужбе на рад полицијских службеника. Међутим, Комитет схвата да је ово дугорочни циљ и сматра да би краткорочно гледано, органи Републике Србији требало да предузму мере да ојачају капацитете Сектора унутрашње контроле...

¹⁰ Извештај Влади Републике Србије о посети ЦПТ 2017. године, СРТ (2017)63

Иако Заштитник грађана није овлашћен да контролише рад јавних тужилаштава, који руководе истрагом, а у истрагама случајева злостављања од стране полицијских службеника, како је поменутом Методологијом предвиђено, предистражне радње по правилу јавни тужилац предузима непосредно, Заштитник грађана, имајући у виду значај спровођења делотворних истрага са становишта остваривања, унапређења и заштите људских слобода и права, указује на потребу да се обезбеде одговарајући ресурси за спровођење ефикасних истрага, да се осигура да сви који у њима учествују буду обучени да правилно примењују обавезна упутства о Методологији за спровођење истрага у случајевима злостављања од стране полиције и да се по потреби додатно уреди начин надзирања оперативног тока истраге, како би иста била ефикасна, темељна и делотворна, и као таква довела до утврђивања индивидуалне одговорности и одговарајућег санкционисања учинилаца у законом прописаном поступку, и обештећења жртава.

Напослетку, Заштитник грађана је става да је потребно да надлежни органи, предузимањем радњи из своје надлежности, уложе додатне напоре усмерене на откривање одговорних полицијских службеника у конкретним случајевима и омогућавање оштећенима да заштите своје легитимне интересе, као и да испитају да ли у досадашњем току ових истрага постоји индивидуална одговорност за нечињење и/или неоправдано одлагање предузимања неопходних радњи.

С тим у вези, јавна тужилаштва и Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова би остварили своју улогу у борби против некажњивости за тортуру, унапређењем начина примене Методологије за спровођење истрага у случајевима злостављања од стране полиције, чиме би се отклониле препеке за кажњавање учинилаца дела злостављања, а на који начин би и норма о забрани злостављања остварила свој смисао у пракси, односно животима грађана. Са друге стране, уколико би, након темељних истрага, на основу потпуно утврђеног чињеничног стања, било утврђено да су полицијски службеници у конкретним случајевима средства принуде примењивали у свему у складу са законом, да нису прекорачили нити злоупотребили овлашћења, наведено би допринело јачању поверења грађана у рад полиције.

